

לפי שאינו תלוי בו – באנו למחלוקת התנאים אם 'יש ברירה' או אין. ואולם הרמב"ן ועוד ראשונים כתבו שאין אומרים 'ברירה' אלא כשמתנה על שני דברים, כגון כתיבת גט לאחת משתי נשיו שכותב לאיזו שתצא תחילה, או מניח שני עירובין לשני צדדים ומתנה עליהם, ובוזה אין אומרים שיתברר למפרע למאן דאמר 'אין ברירה', כיון שחוסר הברור הוא מצד עצמו של הדבר (לשון המאירי). אבל תנאי על דבר אחד, כגון שכותב גט לאשתו אחת אם תצא ראשונה מן הפתח – אין זה ענין לברירה (ויש להטעים עפ"י הכלל הידוע 'תנאי – מילתא אחריתא'), וכל שנתקיים התנאי, נתקיים הדבר. (וכהגדרת האחרונים: אין דנים על ברירה אלא כשצריך ברור למפרע בשתי האפשרויות השונות, אבל בתנאי רגיל, שאם לא נתקיים, ממילא אין הדבר חל, נמצא שאין צריך התחדשות למפרע אלא לצד אחד של הספק – זה אינו ענין לברירה – ע' עונג יום טוב, ה; דרכי משה לר"מ עמיאל, ועוד).

והמהרש"ל (בקונטרס הברירה, ב"ק פרק ה) הסביר חילוק זה בדרך שונה: אין אומרים 'ברירה' אלא בשני צדדים, לפי שיכול להיות גם צד שלישי, שלא תצא ראשונה לא זאת ולא זאת, וכן כל כיוצא בזה. אבל בתנאי רגיל, ישנם רק שני צדדים בספק, או שיתקיים הדבר או שלא יתקיים. וזה כלל גדול בדיון. וכן הסכים עמו בקצות החושן (א,א) והאריך לדון בוה גבי 'שעה אחת קודם מיתתי'. עוד כתב הרמב"ן: גם בתנאי בדבר אחד, יש לפעמים שתלוי הדבר בשאלת ברירה – כאשר הדבר מותנה ברצונו של אדם ולא במעשה, ואז אפילו בדבר שבידו, כיון שתלה הדבר ברצון, שהוא דבר המסור ללב ומשתנה משעה לשעה, בוה אין מועיל תנאי למאן דאמר 'אין ברירה'. אך זה רק כשהתנה 'אם ירצה' אבל אם אמר 'אם לא ימחה' – מועיל התנאי. והסבירו האחרונים חילוק זה, משום שכל תנאי שהוא ב'שב ואל תעשה' כמו 'הרי זה גיטך אם לא ימות פלוני', כיון שהתנאי מתקיים מאליו, וכשמתקיים התנאי ממילא חל המעשה – אין זה ענין לברירה כלל. (שאגת אריה צג). (המובא כאן נכתב על פי אנצ. תלמודית, ערך 'ברירה'. על סברת חילוקן של הרמב"ן ע"ע בדרוש וחיידוש לרעק"א – עירובין לו; שערי ישר ז, יח. וע"ע חיידושי ר' שלמה היימן, גיטין יב, ז; בית ישי סב).

דף כו

הערות ובאורים בפשט

'צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן' – ולמה לא אמרו גם 'מקום העיר'? משמע שהגט כשר גם ללא ציון מקום העיר (אלא אם כתב שם עיר אחרת – פסול). (הגהות אשר"י פרק ד, אות ז).

והרי"ד כתב שהסופר כותב שם העיר ואינו צריך להניחו, ואמנם אין הגט כשר אלא לבני אותה עיר. וסתם סופר אינו כותב אלא לבני עירו.

'וצריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם' – וזה שלא כתוב כן במשנה, לפי שפשוט הדבר לדעת רבי אלעזר, ואין בכך כל חיידוש. ועוד, שאין זה בכלל 'הכותב טופסי גיטין', כי זה ודאי תורף הגט. (אבל בהנחת מקום הזמן, יש חיידוש, שאף מן האירוסין צריך זמן אמת, כדלקמן בגמרא). (עפ"י תוס' להלן בע"ב ד"ה קא; ופני יהושע).

(ע"ב) 'משום קטטה...' – ואף על פי כן גזר שאר שטרות אטו גיטין. ואף שיש כאן לכאורה גזירה (גזירת שאר שטרות אטו גט) לגזירה (בגט עצמו משום קטטה) – אי לא האי לא קיימא האי. ורבי יהודה שגזר אפילו בטופס של שאר שטרות, אפשר שסובר כרבי אלעזר ולא כרבי מאיר. (תוס' הרא"ש)

'קפסיק ותני, לא שנא מן הנישואין ולא שנא מן האירוסין...' – התוספות פרשו שההוכחה אינה מסתיימת לשון המשנה, אלא מיתור הדברים, שהרי דין זמן כבר נשנה לעיל, ואין צורך לומר שהסופר חייב להניח מקום הזמן, ומזה למדו שאפילו גט מן האירוסין צריך זמן. ומבואר לכאורה מדבריהם, שכל הנחת מקום הזמן, הוא מפני שלא יוכלו להשתמש בגט הזה מחר, אבל אם ירצה הסופר, יוכל לכתוב זמן בגט וישתמש בו היום. שאם לא כן, ודאי יש צורך להשמיענו שאין לכתוב זמן, אפילו לבו ביום.

ואכן, הרמב"ן דחה פירוש זה, מפני אותה קושיא, שמשמע במשנה שאין לגרש בגט שהסופר כתב בו זמן מעצמו, משום גזירה. (ואין הכוונה לאסור לסופר לכתוב, אלא שאין לגרש בגט שהסופר כתב זמן בטופס, והמשנה שאמר 'צריך שיניח' אין בכך אזהרה לסופר אלא למגרש – כן כתב החזון איש – קה, יג. ולא ירדתי לסוף דעתו מה הכריחו לפרש כן (שלא כמשמעות הפשוטה של לשון התוס' בד"ה הכא), ולמה לא נאמר שהזירו את הסופרים, שלא יביאו מכשול לאחרים, לפי שאין כולי עלמא דינא גמירי).

וגם יש לדון בדבר מצד אחר – שיש לכתוב את הזמן 'לשמה', ואכן העיר כן ה'פני יהושע' על דברי התוס'. אך לשיטתם נראה, שאכן אין צורך בכתיבת הזמן שיהא לשמה. וכך כתב ההחזו"א (קה, יב) שלריש לקיש שתקנת הזמן בארוסה משום תקנת הולד, ובלא זמן כשר, אין צריך בזמן 'לשמה', וזה שצריך שיניח מקום הזמן הכוונה שאין לכתוב את הזמן של עכשיו, אלא זמן חתימת העדים. אולם לרבי יוחנן, כתב, נראה שצריך שהזמן ייכתב 'לשמה' גם בגט ארוסה.

ציונים וראשי פרקים, לעיון

ר' אלעזר מכשיר בכולן' – לכאורה מבואר בסוגיתנו, שבשאר שטרות אין דין שיכתבם דוקא בעל השטר, שאפילו מצאו באשפה וחתמו – כשר. (וכך כתב במפורש בחידושי הגר"ח הלוי – הל' אישות ג, יח. וע"ע ב'חידושי הגר"ח על הש"ס) ומכאן הקשו על דברי הגאון מליסא (נתיבות המשפט רמז, ג) שחידש, שאף בשאר שטרות, אם כי אין בהם דין 'לשמה', יש דין 'וכתוב בספר וחתום'. ובוזה הסביר דברי השו"ע שם (וע' בחידושי הגר"ח שם באור ההלכה לפי שיטתו). וע' 'אמרי משה' טז. ובבאר סברת ה'נתיבות' – ע' בית ישי, נד. וע' להלן בדף כט.

ובענין זה כתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, זו לשונו:

'הנה ראיתי אחדים מדקדקים לכתוב בידם כל הכתובה, ואין רוצים ליקח כתובות הנדפסים, אף אלו שנדפסו כהוגן. וברור שאין בזה שום מעלה ועדיפות מהכתובות הנדפסים, דאין צריכין לכתוב הכתובה לשמה, כמו שאין צריך בשאר שטרות, ואין שום חילוק בין שטרי ממון לכתובה.

וגם הא אף בגיטין הלוא (כצ"ל) שיטת הרמב"ם בפ"ג מגירושין ה"ז שמותר לכתחלה לסופר לכתוב טופסי גיטין, שפסק כתנא קמא, ורק בזה פליגי עליה הרי"ף והרא"ש דפסקו כרבי אלעזר, ולכן בכתובה ושאר שטרות שלכו"ע מותר לכתוב לכתחלה טופסי השטרות, אין שום מעלה ועדיפות, והוא טירחא שלא לצורך ממש. דאף שרבי יהודה פוסל שם במתני' גם בשטרות לכתוב טופסין מגזירה אטו גיטין וטופס אטו תורף, ליכא שום עדיפות להחמיר כתנא שאיפסק בגמרא דלא כוותיה. דרק בפסקי הגאונים שייך להחמיר למעלה ועדיפות אף כשיטת היחיד, משום שאפשר גם לחלוק על פסקי הגאונים שאחר הגמרא, ולכן יש מקום להחמיר, אבל נגד פסק הגמ' שאי אפשר לשום גאון לחלוק על זה אין מקום להחמיר כהתנא והאמורא דאיפסק דלא כותיה'. (אגרות משה אה"ע ח"א קעח).

(ע"ב) 'זמנין דהוה ליה קטטה בהדה ורתח עלה וזריק לה ניהלה ומעגן ומותיב לה' – יש להוכיח מכאן שגט שניתן מתוך כעס – מועיל. ואין להשוותו לדין מחילה מתוך כעס, שיש אומרים

שאינה מחילה (ע' רמ"א חו"מ שלג). שיש לחלק בין דיבור למעשה.

וכן משמע בסוגיא בבבא בתרא (פרק ג' פשוט') שתקנו גט מקושר לכהנים, משום שקפדנים הם ומתוך

רוגזם יתנו מיד גט לנשותיהם.
ואף שמכאן היה ניתן לדחות, שבאמת הגט אינו מועיל, ולכן נקטו לשון 'עיוגון', אך לאמיתו של דבר, גט שניתן מתוך כעס – מועיל. (עפ"י דובב מישרים ח"ב לת. ובוה פרש דברי החת"ס חו"מ קל).

פרפרת

'צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם' – שזהו 'גופו של גט', כדברי הגמרא בפרק אחרון (פה.).
'ספר כריתת ונתן בידה ושלחה' – בגימטריא: זהו גופו של הגט: הרי את מותרת לכל אדם. (ברכת פרץ. בהפרש של אחד)

דף כז

הערות ובאורים בפשט

'מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר' – לדברי רש"י שלפנינו 'או או קתני', שמספיק אחד משני דברים: או שמצאו בכלי שיש עליו סימן שהוא שלו, או שמכירו, אף ללא סימן. ואמנם הרמב"ם פסק (גירושין ג, ט) שצריך שניהם. וכתב ב'מגיד משנה' שכך פרש הרמב"ם את משנתנו. וכבר תמהו הראשונים על טעמו של דבר.

ואפשר, שכיון שיש לחוש שמא סימנים דרבנן, ולא מועילים לגבי גט (כמבואר בגמרא להלן), צריכים גם טביעות עין, כדי שיהא נאמן מדאורייתא (והטעם שמאמינים בטביעות עין ליחיד, שאין זה כ'דבר שבערוה' שצריך עליו שנים, ומוכרח הדבר, כי אחרת לא היה הבדל בדין טביעות עין בין תלמיד חכם לעם הארץ, אם היה כאן דין 'עדות', וודאי שאין הדבר נידון אלא כאיסורין). אלא שמדרבנן אינו נאמן בטביעות עין' כל שאינו תלמיד חכם, ועל כך מועיל וצריך סימנים, שמועילים מדרבנן על חשש דרבנן. (אגרות משה אה"ע ח"א קלו. וכבר נחלקו האחרונים אם מועילים 'סימנים דרבנן' בדינים דאורייתא כשהחשש הוא רק מדרבנן – ע"ע 'יוסף דעת' – גליון כת.

ה'מגיד משנה' ציין שכמו הרמב"ם, כתב רש"י. וכן כתבו שאר הראשונים בסוגיא משמו. ובגרסת רש"י שלפנינו כתוב להפך. אכן כבר ציין רעק"א (בהגהותיו על הרמב"ם) שנמצא כן ברש"י שמסכיב לר"ף. וראה במאמרו הנרחב של הרב אברהם חבצלת (קובץ 'מוריה' – אייר תשנ"ג, עמ' קו-קטז), שקבע ש'פרוש רש"י' שעל הרי"ף אינו מרש"י.

(ולהלכה הרמב"ם לא חילק בין תלמיד חכם לעם הארץ, וכתב במ"מ, 'לפי שאין צורבא מרבנן מצוי עכשיו בדורות הללו, ויבא הדבר לכלל מחלוקת מי הוא צורבא מרבנן, ורצה להחמיר באיסור ערוה'. וע"ע בישוב דברי הרמב"ם ובשאר דברי הראשונים בסוגיתנו בשו"ת אחיעזר ח"א יד (ושם יג, ב). וע"ע שערי ישר ו, יד).

'חוששין לשני שוירי' – לכאורה יש כאן 'ספק ספקא' – ספק אם ישנה עוד 'שוירי' עם יוסף בן שמעון, וגם אם כן, ספק אם הגט נפל מזה או מאותו אדם. (ואין כאן חסרון ב'ספק ספקא' מפני שאינו 'מתהפך' – לפי שאי אפשר להתחיל להסתפק שמא נפל מאחר, ללא שנחליט קודם לכן שיש עוד שוירי, ובוה אין חסרון שאינו 'מתהפך', כדרך שכתב הש"ך – יו"ד קי, טו).

ולאותן דעות שאין אומרים 'ספק ספקא' כנגד חזקה, יש ליישב שגם כאן הרי מוחזקת ב'אשת איש' ואנו באים להתירה בגט זה. (אילת השחר. ולכאורה אותה השאלה קיימת גם בשני יב"ש בדלא הוחזקו, שמא יש ושמה ממנו נפל. ואולי י"ל שכיון שכל מהותו של השטר היא ההוכחה והעדות שבו, כל שאינה הוכחה ודאית ואתה בא להכשירו מצד הסתברות היצונית של 'ספק ספקא' – אינו שטר).